

16.6.2016

Dnro 784/4/16

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Pasi Pölönen

HOVIOIKEUDEN TUOMION ANTOAJANKOHTA

1

KANTELU

Kantelija pyysi 23.2.2016 kirjeessään eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan Helsingin hovioikeuden tuomiota 22.5.2015 (- - -) ja sitä edeltävää Espoon kärjäoikeuden tuomiota 24.1.2014 (- - -). Korkein oikeus on 18.2.2016 evännyt kantelijan hakeman valitusluvan asiassa.

Kantelija kertoi muun muassa lasten huoltoa, asumista, elatusta ja tapaamisoikeutta koskeneen asian tulleen vireille Espoon kärjäoikeudessa 29.10.2012 (- - -). Kärjäoikeus antoi tuomionsa 24.1.2014. Hovioikeudessa asia tuli vireille kantelijan valituksesta 18.2.2014 (- - -). Hovioikeus järjesti suullisen pääkäsittelyn 2.12.2014. Hovioikeus antoi tuomionsa 22.5.2015.

Kantelija arvosteli sitä, että oikeudenkäymiskaaren mukainen ratkaisun antamiseen varattava 30 päivän aika ylittyi huomattavasti, noin puoli vuotta. Kantelijan mielestä ratkaisu on annettu niin pitkän aikaa pääkäsittelyn jälkeen, ettei oikeudenmukainen oikeudenkäynti ole toteutunut.

Kantelija arvosteli myös asian kokonaiskäsittelyaikaa.

Kantelija pyysi oikeusasiamiehen selvittävän virkavelvollisuuden noudattamisen asiassa, ottamaan kantaa kantelijan oikeuteen saada hyvitystä asian kohtuuttoman pitkän käsittelyajan johdosta ja antamaan esityksen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi.

2

SELVITYS

Kirjoituksen johdosta Helsingin hovioikeuden presidentti antoi 10.6.2016 päivätyn lausunnon liitteineen, osaston johtaja, hovioikeudenlaamanni - - - antoi 30.5.2016 päivätyn selvityksen ja asian ratkaisukokoonpano yhteisen 31.5.2016 päivätyn selvityksen.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeita

Hovioikeuden tuomio ja lopullinen päätös on oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 17 §:n 2 momentin mukaan annettava 30 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Jos ratkaisua ei voida erityisestä syystä antaa sanotussa määräajassa, se on annettava niin pian kuin mahdollista. Päätösneuvottelu on kuitenkin pidettävä heti pääkäsittelyn päätyttyä tai viimeistään seuraavana arkipäivänä.

Olen 9.12.2010 esittänyt oikeusministeriön harkittavaksi oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 17 §:n 2 momentin muuttamista. Totesin laillisuusvalvojien eräiden ratkaisujen osoittavan, että hovioikeuksilla on vaikeuksia antaa tuomiot laissa säädetyssä 30 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Myös oikeusasiamiehen hovioikeuksiin tekemillä tarkastuksilla oli ilmennyt, että määräajan säännönmukaista noudattamista oli pidetty muissa kuin pienissä ja yksinkertaisissa asioissa käytännössä miltei mahdottomana ja sitä paitsi epätarkoituksenmukaisena. Kiirehtimisen tuomion antamisessa oli katsottu voivan laskea tuomioiden tasoa ja siten jopa olla oikeusturvan kannalta ongelma. Näistä syistä esitin oikeusministeriön harkittavaksi, olisiko oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 17 §:n 2 momenttia syytä kehittää siten, että hovioikeuksien tosiasialliset toimintamahdollisuudet ja erilaiset oikeusturvanäkökohdat tulisivat nykyistä tasapainoisemmin huomioon otetuiksi (ks. oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuodelta [2010](#) s. 143 ja esitys 9.12.2010 dnro 4361/2/10).

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto katsoi oikeusasiamiehelle 31.3.2011 (OM 152/03/2010) antamassaan ilmoituksessa, että asianosaisten oikeusturva ei edellytä, että ratkaisun viimeistelyyn säännönmukaisesti varattaisiin nykyistä enemmän aikaa. Tämä olisi päinvastoin asianosaisten oikeusturvan vastaista. Oikeusministeriö oli pyytänyt lausunnot Itä-Suomen, Helsingin ja Kouvolan hovioikeuksilta, joiden näkemykset säännökset muuttamistarpeesta osin erosivat toisistaan. Helsingin hovioikeus katsoi tuolloin, että määräaika on laajoissa pääkäsittelyasioissa hovioikeuksien tosiasialliset toimintamahdollisuudet huomioon ottaen liian lyhyt. Oikeusministeriö katsoi, että jos ratkaisujen antaminen säädetyssä määräajassa ei pääkäsittelyjen aikatauluttamisen, lomajärjestelyjen tai muiden työnjohdollisten seikkojen vuoksi ole mahdollista, tulisi hovioikeuksien työtapoja ja työmenetelmiä kehittää. Oikeusministeriö totesi kannanottonaan oikeusasiamiehen esitykseen, että oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 17 §:n 2 momentin muuttamiselle ei ole riittäviä perusteita. Säännös mahdollistaa 30 päivän määräajan ylittämisen erityisestä syystä. Lain muuttaminen antaisi vääränlaisen signaalin oikeudenkäynnin nopeuttamiseen tähtäävissä tavoitteissa.

3.2

Selvitysten sisällöstä

Asian ratkaisukokoonpanoon kuuluneet hovioikeudenneuvokset - - - sekä asian valmistelijana toiminut viskaali - - - kertoivat yhteisessä selvityksessään asian - - - käsittelyvaiheista. Selvityksenantajat pitivät asiaa poikkeuksellisen riitaisena, monimutkaisena ja laajana. He kuvasivat sen puitteissa käsiteltäväksi ja ratkaistavaksi tulleita seikkoja.

Ratkaisukokoonpano katsoi, että edellä mainittua oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 17 §:n 2 momenttia on tulkittava perustuslain 21 §:n mukaisesti, eikä 30 päivän määräaika ole ehdoton. Määräajan liian tiukka ja kirjaimellinen tulkinta voi vaarantaa asianosaisen oikeuden saada perusteltu päätös muutoksenhakutuomioistuimessa.

Päätösneuvottelu asiassa on pidetty välittömästi pääkäsittelyn päätyttyä. Selvityksenantajat kuvasivat tämän jälkeisiä asian valmistelijan toimia ja niin sanottua konseptikiertoa. Ratkaisu asiassa on annettu niin pian kuin se on ollut mahdollista.

Osaston johtaja, hovioikeudenlaamanni - - - kertoi hovioikeuden organisaatiouudistusta, osastojen työskentelystä ja käsittelyaikaan vaikuttavista tekijöistä. Käsittelyaikaan vaikuttavat ainakin seuraavat tekijät:

1) jutun siirtäminen jäseneltä tai esittelijältä toiselle (käsillä olevassa tapauksessa valmistelusta vastaava jäsen ja esittelijä vaihtuivat kertaalleen kumpikin);

- 2) pääkäsittelyajankohdista sopiminen noin puoli vuotta eteenpäin siten, että mukaan mahtuu myös ennakoimattomia erityisen kiireellisiä asioita kuten pääkäsittelyt vangittujen jutuissa ja siten, että ajankohdat sopivat eri asioiden asianosaisille, näiden avustajille ja muille oikeudenkäynnin osapuolille;
- 3) esittelijöillä ja jäsenillä on aina useita juttuja kesken eri vaiheissa, mihin tuomioiden kirjoittaminen on sovittava;
- 4) esittelijöiden ja jäsenten vuosilomat, sairauslomat ja muut poissaolot;
- 5) erityisesti lapsiasioissa selvitystä ja näyttöä on tyypillisesti paljon, asianosaiset voivat olla hyvin riitaisia ja olosuhteet voivat muuttua lyhyessä ajassa; ja
- 6) merkitystä on myös sillä, käyttääkö asianosainen ammattimaisesti toimivaa avustajaa vai ajaako asianosainen itse omaa asiaansa.

Osaston johtaja kuvasi vuonna 2014 ja 2015 hovioikeuteen saapuneiden lapsen huoltoa ym. koskevien asioiden käsittelyaikoja. Niihin nähden käsillä olevan asian käsittelyaika ei ole poikkeuksellinen. Osaston johtajan mukaan asianosaisten oikeusturvan kannalta keskeisintä ei ole se, mikä osuus käsittelyajasta muodostuu pääkäsittelyn päättämisen jälkeen kuluva ajasta. Tärkeintä on, että he saavat kaikista ratkaistavista kysymyksistä perustellun ratkaisun, jonka laatimiseen on käytetty tarpeellinen määrä aikaa.

Hovioikeudenlaamanni - - - kuvasi osaston töiden jakamista, istuntolistojen vahvistamista ja keskeneräisten asioiden seurantaan niin sanottujen jakoluetteloiden ja säännöllisten keskusteluiden avulla. Tuomarin riippumattomuuteen liittyvät tekijät rajoittavat laamannin/osaston johtajan mahdollisuuksia kiirehtiä jutun ratkaisun antamista.

Helsingin hovioikeuden presidentti - - - lausui vuoden 2000 alusta voimaan tulleen oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 17 §:n 2 momentin säätämistäustasta. Alusta alkaen on käynyt ilmi, että hovioikeuksilla ei ole mahdollisuuksia noudattaa 30 päivän määräaikaa siinä määrin kuin laissa edellytetään. Erilaisista menettelyuudistuksista huolimatta tilanne ei ole tältä osin muuttunut viime vuosina.

Vuonna 2016 Helsingin hovioikeudessa ja Vaasan hovioikeudessa ratkaisu on annettu säädetyssä 30 päivän määräajassa vain noin 38 %:ssa pääkäsittelyasioista, ja Turun hovioikeudessa noin 43 %:ssa tapauksista. Asioiden kokonaiskäsittelyajan lyhentyminen ei välttämättä tai ainakaan välittömästi vaikuta pääkäsittelyasioiden kiertonopeuteen.

Eduskunnan oikeusasiamiehen edellä mainitun 9.12.2010 esityksen johdosta Helsingin hovioikeus on antanut 23.3.2011 lausunnon oikeusministeriölle. Hovioikeuden presidentti katsoi, että lausunto on eräistä vanhentuneista tiedoista huolimatta edelleen ajankohtainen.

Lausunnossa Helsingin hovioikeus totesi, että mainittua oikeudenkäymiskaaren säännöstä säädettäessä osana hovioikeusuudistusta (HE 33/1997) pääkäsittelyiden määrä arvioitiin vähäiseksi, alle 15 prosentiksi. Helsingin hovioikeudessa pääkäsittelyiden osuudeksi on kuitenkin vakiintunut noin 33–35 %. Lakia säädettäessä sen vaikutuksia arvioitiin hyvin puutteellisesti, eikä mainitun 30 päivän noudattamismahdollisuuksista esitetty minkäänlaista punnintaa.

Esitöissä erityisenä syynä 30 päivän määräajan ylittämiseen on mainittu vain jutun laajuus. Helsingin hovioikeudessa laajaksi asiaksi määritellään asia, jossa on yli 1 500 sivua asiakirjoja. Tällaisista asioista noin 90 prosentissa tuomio annetaan 30 päivän määräajan jälkeen.

Erityisesti pääkäsittelyiden tiivis aikatauluttaminen aikaansaa sen, että tuomion kirjoittamiseen ja tarkastamiseen ei jää riittävästi aikaa heti pääkäsittelyn jälkeen, kun muut työt vievät työpanoksen.

Jos 30 päivän säännöstä pidettäisiin kiinni loma-aikoja huomioimatta, pääkäsittelyjä ei käytännössä pystyttäisi järjestämään esimerkiksi kesäkuussa.

Lausunnossa katsottiin, että määräajan ylityksiä tulee tapahtumaan vastaisuudessakin toiminnan tehostamistyöstä huolimatta. Toisaalta ei ole järkevää ehdoin tahdoin tavoitella sitä, että tuomiot annettaisiin tietyssä ajassa pääkäsittelyn toimittamisesta, koska se ei läheskään aina ole mahdollista tai edes asianosaisten edun mukaista.

Hovioikeus katsoi, että määräaikasäännön järkevä tulkinta, jossa otetaan huomioon hovioikeuksien tosiasialliset toimintamahdollisuudet ja erilaiset oikeusturvanäkökohdat, voisi olla riittävää. Jos kuitenkin ristiriitaa tosiasiallisten toimintamahdollisuuksien ja lain sanamuodon kesken pidetään liian suurena, voitaisiin harkita sitä, että luovutaan kiinteästä määräajasta. Sen sijaan voitaisiin säätää, että tuomio on pyrittävä pääkäsittelyn päätyttyä antamana niin nopeasti kuin se on asian laatu ja laajuus sekä muut seikat huomioon ottaen mahdollista. Hovioikeuden tehtävänä tulisi lisäksi olla siitä huolehtiminen, että asianosaiset saavat hyvissä ajoin tiedon ratkaisun antamisen ajankohdasta.

Helsingin hovioikeuden toimintaa on pyritty jatkuvasti kehittämään. Osastojen määrää on vähennetty ja päivystysluonteisten ja yksinkertaisempien rikosasioiden käsittelyä varten on luotu erityiset järjestelyt ja menettelytavat. Parhaillaan pyritään tehostamaan kaikkien laajimpien asioiden käsittelyä.

Presidentti kuvasi työmäärien sekä pidempään vireillä olevien ja kierrolla olevien asioiden seurantaan hovioikeudessa. Hän piti nykyisen laajuista seurantaan tällä hetkellä riittävänä.

Hovioikeuden presidentti katsoi, että kukaan ei ole hovioikeudessa syyllistynyt kantelussa tarkoitettuun virkavelvollisuuden laiminlyöntiin.

3.3

Kannanotto

Helsingin hovioikeuden lausunnossa ja selvityksissä on seikkaperäisesti selostettu tämän asian käsittelyvaiheita ja hovioikeudessa noudatettuja käytäntöjä. Käytettävissäni olevien tietojen valossa minulla ei ole aihetta epäillä, että kukaan yksittäinen virkamies olisi viivytellyt asian käsittelyä tai menettelyt muutenkaan velvollisuuksiensa vastaisesti.

En kuitenkaan pidä tyydyttävänä sitä, että laissa pääsäännöksi asetettu 30 päivän määräaika on ylittynyt lähes viidellä kuukaudella. Saadun selvityksen mukaan määräaika ylittyy pääsääntöisesti ainakin Helsingin, Turun ja Vaasan hovioikeuksissa. Tällainen tilanne heikentää asianosaisten ja yleistä luottamusta tuomioistuinten toiminnan asianmukaisuuteen. Näistä syistä olen tehnyt oikeusministeriölle kohdassa 3.1 selostetun esityksen, joka ei ole toistaiseksi johtanut toimenpiteisiin.

Totean, että eduskunnan oikeusasiamiehen ei kuulu ottaa kantaa oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä annetun lain mukaista korvausta koskeviin kysymyksiin. Mainittu oikeussuojakeino, samoin kuin oikeudenkäymiskaaren 19 luvussa säädetty mahdollisuus

pyytää asian kiireelliseksi määrittämistä asian käräjäoikeuskäsittelyn aikana, ovat olleet oikeudenkäynnin asianosaisten käytettävissä 1.1.2010 lukien.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä ei ole näiden erillisten oikeussuojakeinojen voimaan tulon jälkeen tehty hyvitysesityksiä oikeudenkäynnin viivästymisen perusteella. Hyvitysvaatimukset tulee esittää erikseen säädetyn mukaisessa menettelyssä. En näin ollen ota kantaa hyvitystä koskeviin kantelijan kysymyksiin tai pyyntöihin.

Kantelu ei anna aihetta puoleltani muuhun kuin että lähetän jäljennöksen tästä vastauksestani oikeusministeriölle.